

בטחון של אקטיביסטיות ואופקים חדשים לפעולה

סקר של "קואליציית נשים לשלום" ו"מדד הבטחון של נשים"

הקואליצייה

קואליציית נשים לשלום היא ארגון פמיניסטי הפועל לסיום הכיבוש הישראלי בפלסטין, לשחרור של העם הפלסטיני מכיבוש ודיכוי, למען יצירת חברה שוויונית וצודקת להבטחת חיים בכבוד לכל תושבות ותושבי ישראל-פלסטין. בקואליציה שותפות נשים ממגוון רחב של זהויות ומגזרים, יהודיות ופלסטיניות החיות בגבולות ישראל ומחויבות למאבק בכל סוגי הגזענות, הדיכוי והאפליה. קואליציית נשים לשלום יוזמת קמפיינים פוליטיים ברמה מקומית ובינלאומית, תוך מחויבות לפיתוח והטמעה של שיח וערכים פמיניסטיים. קואליציית נשים לשלום פועלת על מנת לקדם את השיח והמודעות בנושא כלכלת הכיבוש, המעורבות והאינטרסים של חברות ישראליות ובינלאומיות המרוויחות מהכיבוש, זאת תוך הנגשת ידע בערבית, עברית ואנגלית. ממרכז הפעילות של הקואליציה מתקיימים מפגשים קבועים, הכשרות לפעילות, מתן תמיכה לנב שים מגינות זכויות אדם וכן ייעוץ וסדנאות לארגונים בנושא מגדר ופמיניזם.

מדד הבטחון של נשים

פרויקט "מדד הבטחון של נשים" הוא פרויקט ליצירת מדד שיבחן את רמת הבטחון של נשים מקבוצות חברתיות שונות, בתוך ישראל, ויקיף מגוון תחומים – מגדרי, כלכלי, חברתי, פוליטי, פיסית, מיני ועוד. מטרת המחקר לקדם שינוי בתפיסה של מהו בטחון ומה המשמעות של חוסר בטחון. בישראל בטחון נתפס לרוב במושגים צבאיים, ואילו הפרויקט מכוון להרחיב את המושג לתחומים נוספים של בטחון כלכלי, של בריאות, של אלימות במשפחה, של אלימות מינית ועוד.

פרויקט "מדד הבטחון של נשים" הוא פרויקט משותף לשישה ארגונים פמיניסטים: נשים נגד אלימות, כיאן-ארגון פמיניסטי, אישה לאישה – מרכז פמיניסטי חיפה, אסוואת – נשים לסביות פלסטיניות, קואליציית נשים לשלום, פרופיל חדש- תנועה לאזרח החברה בישראל.

"ההפגנה הסתיימה כשהאוטובוס איתו הגיעו מפגינים מחוץ לעיר עזב את המקום. כך לפחות חשבנו, למעשה, הייתה זו רק ההתחלה. בנקודה זו, נשארנו כחמישים מפגינות - רובנו מחיפה - שהגיעו למקום ברגל או ברכב. התכוונו להתפזר וללכת הביתה, ולמעשה המשטרה כבר החלה לפזר אותנו. אך מפגיני הימין הקיצוני לא הראו שום סימן להתפזרות. נהפוך הוא, מספרם גדל עוד ועוד. לא רק זה אלא שהבנו מהר מאוד שהם התקבצו בכל הסימטאות שסבבו אותנו, מאחורי כל השיחים ובכניסות לכל הבניינים. הם ארבו למפגינות שניסו לעזוב. חברותיי ואני (בשלב זה היינו שש או שבע) ניסינו לצאת משם דרך הגינה האחורית של אחד הבניינים, אך מהר מאוד התחילה קבוצה של מפגינים זועמים שארבה לנו, לרדוף אחרינו במטרה לפגע בנו גופנית"¹

"בעיקר בפעילות שלי במאבק נגד הגזענות של יוצאי אתיופיה ובמאבק נגד המשך הכיבוש אני נתקלת הרבה באלימות קשה ביותר הן מצד כוחות הבטחון והן מצד האזרחיות והאזרחים.

אני אתיופית ועל כך אני חווה הרבה מאוד גזענות שכלולה בה גם הטרדה מינית או אלימות פיזית והתנהגות משפילה מאוד כלפיי תוך ציון העובדה שצבע העור שלי הוא הגורם המכריע.

כוחות המשטרה הרבה מאוד פעמים כשמעכבים אותי לחקירה מכנים אותי בשמות גנאי כמו "גוש חרא" ובמעצר האחרון שלי יצא לי לשמוע מהחוקר חבל שאת לא במקום יוסף סלמסה ז"ל.

או עוד דוגמא במסגרת הפעילות שלי לזכויות בע"ח נכנסנו לבית מטבחיים שם העובדים סגרו אותנו נעלו אותנו בתוך החלל שבו ממתנים העגלים לשחיטה וצחקו בינהם" אולי נכניס אותם לתא העקידה?"

זוהי רק הצצה למציאות אתה מתמודדות אקטיביסטיות בישראל מדי יום ביומו. הן כוחות הבטחון והן אזרחים מן השורה מפעילים אלימות הולכת וגוברת במטרה להשתיק אקטיביסטיות ולאיים עליהן. קואליציית נשים לשלום ומדד הבטחון של נשים שמו להן למטרה לחקור ולהציג את בטחונן של האקטיביסטיות מזווית פמיניסטית. אנו מאמינות כי יש צורך בפיתוח אסטרטגיות ובבניית רשתות מגן שיגבירו את בטחונן של האקטיביסטיות.

¹ מתוך עדותה של ח'ולוד ח'מיס אודות הפגנה בחיפה נגד המתקפה על עזה בקיץ 2014. פורסם לראשונה בבלוג

על מנת להביא ניתוח מעמיק, עשיר במידע ומהימן ביותר, ערכנו סקר בקרב אקטיביסטיות פלסטיניות ויהודיות החיות בישראל, בנוגע לסוגיות הבטחון המעסיקות אותן.

ההקשר

ככלל, מגיני זכויות האדם בישראל מתמודדים עם אלימות, איומים והפרת זכויותיהם. המדינה עצמה עוסקת בהסתה נגד לוחמי זכויות אדם ובהפללתם, תוך שימוש ברטוריקה של בטחון לאומי ושל איום הטרור, בכדי להגביל את המעורבות האזרחית ולדכא התנגדות. הסתה ממלכתית מעודדת גופים ואישים מחוץ לממשלה (כמו למשל הראפר הָל, ארגונים כמו "להבה" ועוד), שמשתמשים בשיטות אלימות בגלוי ובצורה הולכת וגוברת. שיח השנאה כנגד פלסטינים ופעילי זכויות אדם יהודים שולט בתקשורת ובתודעה הציבורית. נשים, למרות כוחן ואומץ לבן המופלאים, הן פגיעות במיוחד ונתפסות כטרף קל. נשים פעילות (כמו גם קבוצות מגדריות אחרות וקהילת הלהט"ב) לעומת שאר הפעילים, מתמודדות עם אתגרים ודיכוי ייחודיים, על בסיס מגדר. הטרדה מינית, איומים באונס, אלימות גופנית ואיומים על חייהן הם שכיחים ביותר. כתוצאה מכך, כרוכה היום פעילותן של אקטיביסטיות אלה בסיכונים ממשיים על חייהן, מה שעלול להשפיע על נכונותן לקחת חלק בפעילות. תהליכים אלה מובילים להצטמצמותן של האקטיביזם בחברה הישראלית בכלל, ולהגבלת השמעת קולן של נשים בשיח הציבורי.

הסקר

לקראת הסקר בוצעו ראיונות עומק עם 7 נשים אקטיביסטיות - פלסטיניות ויהודיות. הסקר נעשה בצורת "כדור שלג", השתתפו בו 67 נשים אקטיביסטיות יהודיות ופלסטיניות. כמחציתן פעילות במאבק בכיבוש והחצי השני בתחומים נוספים, כמו מאבק באלימות כלפי נשים, זכויות להט"ב וכו'.

הסקר התמקד בשלושה נושאים מרכזים - חוויות שעברו נשים אקטיביסטיות שקשורות לתחושת הבטחון שלהן, החששות שלהן וגם - ההשפעה של בטחון/חוסר בטחון שלהן על הנכונות שלהן ליזום או להשתתף בפעילות אקטיביסטית.

ממצאי המחקר שלנו

במדד הבטחון של נשים פיתחנו שיטת מחקר ייחודית לאיסוף נתונים על בטחון של נשים, אותה החלנו על חוויותיהן וניסיוןן של אקטיביסטיות, כולל החוויות הממשיות הפוגעות בבטחונן, כמו תקיפות, הטרדה וכדומה, הן מצד כוחות הבטחון והן מצד אזרחים. המתודולוגיה שלנו בודקת גם את הפחד מפני אלימות, ועד כמה משפיע העדר בטחון זה על נכונותן של האקטיביסטיות לקחת חלק בפעולה אזרחית.

החוויות

אלימות מצד אזרחים

המחקר מראה כי רוב האקטיביסטיות היו חשופות לאלימות מצד אזרחים, על רקע האקטיביזם שלהן.

75% חוו תקיפות מילוליות, כולל הערות משפילות ומאיימות.

69% נתקלו בהתקפות אישיות במדיה החברתית.

40% דיווחו על הטרדות מיניות ואלימות מינית.

36% היו חשופות לאלימות גופנית.

"אני אתיופית ועל כך אני חווה הרבה מאוד גזענות שכלולה בה גם הטרדה מינית או אלימות פיזית והתנהגות משפילה מאוד כלפיי תוך ציון העובדה שצבע העור שלי הוא הגורם המכריע".

חשוב לציין כי בקרב האקטיביסטיות שעסקו בפעילות נגד הכיבוש היה שיעור הנשים שסבלו מאלימות גופנית גבוה משיעורן בקרב אקטיביסטיות אחרות – 45%, נתון שהינו נכון הן לגבי אקטיביסטיות פלסטיניות והן לגבי יהודיות.

חלק מהאקטיביסטיות ציינו כי סבלו מהתנהגות סקסיסטית והטרדות מיניות לא רק מצד פעילי ימין, כי אם לעתים גם מצד אקטיביסטים גברים בתנועה או בארגון שלהן-עצמן. *"מציינת שלפעמים יותר מהמשטרה ומאזרחים, התנהגות של פעילים מפחידה אותי יותר."*

כוחות הבטחון

הסקר מראה כי רבות מהאקטיביסטיות היו חשופות לאלימות מצד כוחות הבטחון, על רקע האקטיביזם שלהן.

48% סבלו מתקיפות מילוליות, כולל הערות משפילות ומאיימות.

22% נתקלו באלימות מינית ובהטרדה מינית.

33% סבלו מאלימות גופנית.

33% דיווחו כי עקבו אחריהן לביתן וכי בתיהן היו תחת מעקב.

19% עברו מעצרים, חקירות, חיפושים גופניים וחיפושים בביתן.

*"אחד משוטרי משטרת ישראל הגיע בזמנו לביתי ואיים עליי מול כל משפחתי כדי להרתיע אותי מלהמשיך בפעילות המחאה."*²

היבט נוסף של העדר הבטחון הוא מצבן הכלכלי של האקטיביסטיות. 30% מהנשים הצהירו שמצבן הכלכלי הדרדר בשנתיים האחרונות בשל האקטיביזם שלהן.

מתוך עדותה של הודא אבו עובייד שפורסמה לראשונה בחוברת "זה מה שקרה: עדויות של נשים מגנות זכויות אדם"² נאבקות בכיבוש הישראלי, של קואליציית נשים לשלום

תפיסה

68% מהאקטיביסטיות שהשתתפו בסקר חשו כי האלימות האזרחית כנגדן התגברה בשנתיים האחרונות.

היהודיות חשות בהתגברות זו במיוחד, וזאת ייתכן משום שאלימות אזרחית כוונה תמיד כנגד פעילות פלסטיניות. אך משנת 2014 והלאה גברה האלימות גם כלפי אקטיביסטיות יהודיות. משמע, האלימות כנגד "שמאלנים" יהודים נמצאת בעליה.

55% ממשתתפות הסקר חשו כי האלימות שהופנתה כלפיהן בידי כוחות הבטחון גדולה משהייתה בעבר. בקרב אקטיביסטיות פלסטיניות, המספרים הינם גבוהים אף יותר.

חששות ופחדים

גם כשמדובר באקטיביסטיות שלא סבלו מאלימות בפועל, תכופות אפשרות קיומה משפיעה עליהן. חשש זה מתווסף לסטרס המתמיד שחוות הפעילות וביחד הם גורמים לירידה בנכונותן של נשים להשתתף באקטיביזם.

45% מהאקטיביסטיות שהשתתפו בסקר חששו מפני אלימות גופנית מצד אזרחים, ו-40% חששו מפני אלימות מינית, כנקמה על פעילותן.

בכל הנוגע לעימותים עם כוחות הבטחון, 40% מהמשתתפות חששו מפני מעצר, 48% חששו מפני אלימות גופנית, 43% חששו מאלימות מינית, ו-52% חששו ממעקבים וציתותים.

"המשטרה שלרוב מהם תחושת האי-בטחון הכי גדולה חייבת לשנות מדיניות - אני לא צריכה לצאת לפעולות ולפחד שהיום השוטר יגע בי ויטריד אותי [זה משהו שקורה] או שהיום אקבל ממנו מכות ואיומים"

61% חששו כי מצבן הכלכלי ייפגע בשל פעילותן. חשש זה נפוץ במיוחד בקרב נשים פלסטיניות.

הניסיון הכולל

הנתונים שנאספו בסקר מעידים על כך שאלימות כנגד אקטיביסטיות, בצורתיה השונות, הפכה להיות ענין שבשגרה בישראל בימים אלה, וזאת בנוסף להעדר הבטחון הכלכלי שאקטיביסטיות אלו חשות. רק 28% מהאקטיביסטיות הרוויחו שכר בשיעור גבוה מהממוצע, לעומת 45% באוכלוסייה הכללית.

לא ייפלא, אם כך, כי 63% מהאקטיביסטיות טוענות כי הן סובלות מסטרס תמידי, בהשוואה ל-30% באוכלוסיית הנשים הכללית. הן גם נוטות להיות פחות שבעות רצון מחייהן – רק 55% מרוצות בחייהן, בהשוואה ל-75% מאוכלוסיית הנשים הכללית.

דרכי התמודדות

הנתונים מראים כי מעט מאוד מהנשים פנו ליעוץ משפטי, או הגישו תלונה במשטרה. חלק מהאקטיביסטיות חשות חוסר אמון בנכונות המשטרה לחקור מקרים של אלימות כלפיהן, ונוצר מצד שתקיפות נגד אקטיביסטיות כמעט אינן נחקרות. פועל יוצא מכך הוא שאקטיביסטיות רבות אינן זוכות לקבל הגנה משפטית ומגמה של אי ענישת הפושעים, והמשך האלימות.

"המדינה צריכה לשמור עליי, ואם מישהו מאיים על בטחוני הפיזי או הנפשי צריכה להיות התערבות מיידית - נכון לכרגע אנחנו יודעות שזה לא כ"כ קורה ולכן אני בכלל לא מטריחה את עצמי לפנות להגשת תלונות וכי"

נשים לרוב פונות למעגליהן הקרובים לקבלת עזרה. 60% פנו לחברים, משפחה, בני ובנות זוג או אקטיביסטים ואקטיביסטיות אחרים, במטרה לקבל תמיכה.

הצטמצמותם של האקטיביזם ושל החברה האזרחית

פרט לסכנה, לסטרס לפחד המתמיד שחוות אקטיביסטיות, ישנן השלכות קשות נוספות לפעילותן של אקטיביסטיות המתעקשות על המשך קיומן של התנגדות אזרחית ושל דמוקרטיה בישראל.

מחצית מהמשתתפות בסקר אמרו כי שיעור הפעילות האקטיביסטית שלהן נמוך ממה שהיו רוצות בגלל שהן חוששות לבטחונן.

הדבר יכול לגרום גם לתחושת אשמה ובושה:

"אני מכירה לא מעט פעילות שחושבות שהן לא בסדר כי קשה להן להתמודד עם אלימות, גם אלימות יחסית קשה מצד כוחות הבטחון"

הן פעילות יהודיות והן פלסטיניות, דיווחו כי החשש לבטחונן הוא אחד הגורמים המשמעותיים ביותר לכך שהינן פעילות בשיעור נמוך מהרצוי להן. גורם משמעותי נוסף הוא מחסור בזמן. עוד גורם שנשים פלסטיניות נטו להדגיש היה התחושה שהאקטיביזם שלהן לא מביא לשינוי. נשים יהודיות מדווחות שעבורן הגורם הנוסף בהקשר הזה הוא תחושת השחיקה.

יש נשים שממשיכות להיות אקטיביסטיות אבל מחפשות מסגרות יותר בטוחות.

"זה עולם של גברים, בין אם זה ישראלים או פלסטינים. הם יצרו ומזינים את הכאוס. כבר שנים שאני משתדלת להתנדב למען נשים בעיקר."

אחת הפעילות הוסיפה שלא רק אלימות ישירה אלא גם חוקים שמטרתם להפליל את פעיליות זכויות האדם הם אלה שמעוררות חשש ומונעים פעילות אקטיביסטית.

"החוק נגד פעילות שתומכת בחרם (BDS), למרות שעוד לא הוגשה אף תביעה תחת החוק הזה, היה לו כבר אפקט משתיק ומשתק משמעותי מאוד על התבטאויות ופעולות של נשים בנושא החרם."

הצעות מעשיות

עד כה, נעשו מאמצים ניכרים להגן על אקטיביסטיות מפני אלימות מצד כוחות הבטחון ואנשים פרטיים כאחד, אך המחקר מראה כי אקטיביסטיות עדיין רחוקות מלחוש בטוחות. יש צורך לפתח יוזמות להגנה על אקטיביסטיות ולמניעת הצטמצמותה של ההתנגדות האזרחית, וזאת באמצעים כגון צעדים משפטיים, תמיכה נפשית, אבטחה, לחץ על כוחות הבטחון, וכן נקיטה בצעדים נגד אלימות המופעלת כלפי אקטיביסטיות מצד אזרחים, ואיסוף נתונים נוספים וניתוחם, בין השאר. לא פחות חשובה היא ההתייחסות להקשר הרחב של ההסתה המוסיפה שמן למדורת האלימות ומסכנת את חייהן של אקטיביסטיות. המדינה והממשלה שאמורות להגן על האקטיביסטיות להלכה, משתפות פעולה הלכה למעשה עם ארגוני שנאה שונים.

יש צורך לבדוק, בשיתוף עם גורמים נוספים, אלו פעולות יש לנקוט בכדי להגן על אקטיביסטיות ולתמוך בהן, כמו גם לחזק את הרשתות האקטיביסטיות, להגדיל את כוח השפעתה של פעילות אזרחית ולמנוע את הצטמצמותה של החברה האזרחית.

אנו מתכוונות לערוך שורה של דיונים, שיכללו, בין השאר, דיאלוג בין ארגוני זכויות אדם ואקטיביסטיות מהשטח, במטרה להגיע להבנה מעמיקה יותר של הנושא ולמצוא פתרונות חדשים לבעיית האלימות המחמירה והולכת.

נספח. ההצעות שהועלו על ידי המשתתפות במחקר

פתרונות ברמה האישית

לשמור על הגבולות של עצמן, ללא רגשי אשם

פתרונות ברמת הקהילה האקטיביסטית

לבנות קהילה, לטוות קשרים עם קהילה במקום המגורים, להתאגד עם כמה שיותר במבנה סולידרי של חברים וחברות - ככל שנדע להתארגן באופן קהילתי ולהתחבר לקהילות מקומיות שלנו כך נגדיל את כוחנו ואת יכולות ההגנה שלנו

ללמידת הזכויות של מפגין

לדאוג לדרכי התמודדות אמיתיות עם אלימות בתוך הקהילה האקטיביסטית, להנכיח את הנושא במרחב ולטווח הממש רחוק ליצור חברה פחות אלימה

סרטון של הפגיעה ופניה למשטרה/מחש

באמת שבתנועות והארגונים השונים תהיינה הבנה שאלו באמת דברים שקורים ותהיה תמיכה נרחבת ומקום להביע רגשות מחשבות חששות ופחדים

גופי תמיכה תוך קהילתיים והרחקת פעילים שתוקפים מינית

הדרכות פסיכולוגית ומעשיות לגבי התמודדות עם אלימות, יותר מודעות בתוך הקהילה לעובדה שזו בעיה שצריך להתמודד אתה (אני מכירה לא מעט פעילות שחושבות שהן לא בסדר כי קשה להן להתמודד עם אלימות, גם אלימות יחסית קשה מצד כוחות הבטחון")

תחושת בטחון מבית (בתוך המאבק עצמו), במיוחד בקבוצות פמיניסטיות המשך התמיכה ברשתות ובארגונים כמו אשה לאשה

קבוצות תמיכה, סיוע מתוך הארגון, פרסום של מקרי אלימות, יצירת שיתוף פעולה עם המשטרה

המון תמיכה נפשית מגורמים מקצועיים שיודעים לטפל באקטיביסטיות. ונשים בפרט.

צריך הסברה מקיפה בקרב הצעירים/ות

קבוצה סולידרית ותומכת שפיתחה ומיישמת דרכי פעולה מוסדרות, ברורות ומעשיות
מה שנותן לי תחושת בטחון זה לפעול לצד חברים שלא יתנו שיקרו דברים רעים,
סולידריים ולא שוביניסטים.

פתרונות ברמה המדינית

תמיכה משפטית שוטפת - מרכז ייעוץ, תקשורת והעלאת מודעות

יותר העמדות לדין של שוטרים אלימים

להביא שוטרות במקום שוטרים, הדרכה לפני פעילות

המדינה צריכה לשמור עליי, ואם מישהו מאיים על בטחוני הפיזי או הנפשי צריכה להיות
התערבות מיידית - נכון לכרגע אנחנו יודעות שזה לא כ"כ קורה ולכן אני בכלל לא
מטריחה את עצמי לפנות להגשת תלונות וכו'

המשטרה שלרוב מהם תחושת האי-בטחון הכי גדולה חייבת לשנות מדיניות - אני לא
צריכה לצאת לפעולות ולפחד שהיום השוטר יגע בי ויטריד אותי [זה משהו שקורה] או
שהיום אקבל ממנו מכות ואיומים - זה אחד הדברים שחייבים לשנות מדיניות באופן בהול!

חלק מנשים מרגישות שאין פתרונות כל עוד אין שינוי במערכת הכוחות הקיימת

מה שיכול לעזור זה משטרה אחרת

לשרוף את הפטריארכיה

ריסוק מערכת הכוחות הקיימת

החלפת השלטון